

פרשת בא

רמב"ן על שמות פרק יב פסוק ב

וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, **כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה**, אלא יאמר בחדש השלישי (להלן יט א), ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י א), ובחדש השביעי באחד לחודש וגו' (שם כט א), וכן כלם:

וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (להלן כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש השני והשלישי לגאולתנו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (להלן לד כב) וחג האסיף תקופת השנה, וכתיב (שם כג טז) בצאת השנה, אם כן כשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו ראשון לגאולה ושביעי אליה וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתנו:

וכבר הזכירו רבותינו זה הענין, ואמרו שמות חדשים עלו עמנו מבבל (ירושלמי ר"ה א ב, ב"ר מח ט), כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה, כי מתחלה היה מניינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמיה טז יד-טו) ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים, ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל (זכריה א ז, עזרא ו טו, נחמיה א א) ובמגילת אסתר (ג ז) ולכן אמר הכתוב בחדש הראשון הוא חדש ניסן, כמו הפיל פור הוא הגורל (שם)

מדרש רבה שמות פרשה טו פסוק ט

ד"א החדש הזה לכם ראש חדשים משל למלך שנולד לו בן ועשה י"ט ונשבה אותו הבן ועשה שם זמן מרובה אחר זמן נפדה אותו הבן ועשה לו המלך יום גנוסיא כך עד שלא ירדו ישראל למצרים היו מונין לשעבוד משירדו ונשתעבדו שם עשה להם הקב"ה נסים ונפדו התחילו מונין לחדשים שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים:

מדרש רבה שמות פרשה טו פסוק ו

ד"א החדש הזה לכם הה"ד (שיר ו) מי זאת הנשקפה כמו שחר ארבעה דברים של שבח יש כאן לישראל כנגד ארבע גליות שבארבע גליות שעמדו על ישראל לא כפרו בהקב"ה ... **כך ישראל משתקעין בעונות מיצר הרע שיש בגופן וחוזרין בתשובה והאלהים בכל שנה סולח לעונותיהם ומחדש לבם ליראתו שנאמר (יחזקאל לו) ונתתי לכם לב חדש. לכך כתיב איומה כנדגלות:**

ספר פרי צדיק פרשת במדבר - אות יב

מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות הוא יגאל אותנו בקרוב. להבין זה מה ענין תפלת גאולה זו לברכת החדש הוא כמו שנאמרה מיד בגאולת מצרים החדש הזה לכם ראש חדשים והוא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל בגאולה ראשונה להיות ישראל מונים לחידוש הלבנה **דלית לה מגרמה כלום רק מה שמאיר עליו מאור השמש. והיינו שאין להם מעצמם שום כח רק מה שמשפיע להם משפעו יתברך כמו הלבנה.** והוא ענין אמרם ז"ל (שבת קנ"ו). מאן דבלבנה - אכיל דלאו דיליה ושתי דלאו דיליה מפני שיודע בטח בנפשו שאין לו כלום מצדו. מה שאין כן אומות העולם מונין לחמה "דאכיל מדיליה ושתי מדיליה" שמדמה לו שהכל מכוחו ועוצם ידו.

וזה היה מיד בראשית הגאולה ממצרים וכמו כן בכל חודש נעשה רושם התחדשות הגאולה בנפשות ישראל כדאיתא בגמרא (תענית כ"ח ע"ב) רב איקלע לבבל חזא דאמרי הלל בראש חודש סבר לאפסקינהו כי כל האומר הלל בכל יום הוא כמגדף כי נתקן הלל רק על גאולה מכל צרה שלא תבא ומה זה ענין הגאולה בראש חודש. אבל כשראה שמדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם. היינו שדייקא בגלות בבל הרגישו זאת שיש הארת התחדשות הגאולה בכל ראש חודש להיות חוסה בהשגחתו יתברך גם בגלות ולידע שכל הנהגת מלכי אומות העולם עמנו הוא רק מכוחו יתברך. ועל ידי זה נוכל לומר הללו עבדי ד' ולא עבדי אחשורוש גם בגלות. והוא כענין אמרם ז"ל (באבות) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות, והיינו שיודע בנפשו שהכל הוא מהשגחתו יתברך. ועל זה אומרים בברכת החודש מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחירות בהתחדשות הראשון של יציאת מצרים הוא יגאל אותנו בקרוב גם בכל מיני דחק וגלות על ידי שנדע בטח שהכל בהשגחתו יתברך ויקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ אמן:

שפת אמת ספר שמות - פרשת בא - שנת [תרל"ב]

ובמדרש החדש הזה לכם אמר הקב"ה אין לבם חידוש אחר יותר מזה. שבגאולת מצרים נתחדש כח מעשה בראשית שנתברר שהוא מחיות הש"י. וכשנתבטל הכל לשורש החיות. ממילא הוא בהתחדשות תדיר. כדכ' מחדש בכל יום מ"ב. וזה שאומרים גאולת מצרים קודם ברכת ק"ש בכל יום שע"י יצ"מ נתברר התחדשות מ"ב. ותליא ג"כ בבני אדם לידע זאת. כמ"ש אין לכם חידוש אחר כו'. והיינו שקודם לכל מעשה ותנועה והרגשה. נקדים ידיעה זאת ראש חדשים כנ"ל:

ספר גבורות השם - פרק ג

ובמדרש שוחר טוב (תהלים קט"ז) ויוציא אתכם מכור ברזל כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים וכעובר שהוא נתון בתוך מעיה של בהמה והרועה נותן ידו ושומטו כך הנסה אלהים לקחת לו גוי מקרב גוי ע"כ.

בארו בזה המדרש שני דברים גדולים מאוד שהיו במצרים, האחד שהמצריים היו מחזיקין וגוברין עליהן בחזקת היד שלהם שלא יצאו ישראל מרשותם, השני מעצמם של ישראל שהיו בתוך מצרים כאלו היו מחוברין למצרים טפלים עמהם אין להם מציאות בפני עצמו. ולפיכך על הראשון אמר שהיו ישראל כמו הזהב שהוא בכור, שהאש פועל בזהב שבכור ומפסיק בין המוציא ובין הזהב עד שקשה ההוצאה מאוד, כך ישראל כאשר היו במצרים היו מצרים פועלים בהם ומשעבדין בהם ביותר והיו מושלים עליהם עד שקשה היה ההוצאה. וכנגד הב' אמרו שהיו ישראל דומין כעובר במעי בהמה מחובר לאם טפל אצלה שהוא ירך אמה ואין לו מציאות בעצמו. וזהו שאמר (דברים ו') עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלהינו ביד חזקה ובזרוע נטויה ודבר זה יתבאר באריכות אצל עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ביד חזקה. ומה שאמר כשם שהזהבי פושט ידו ונוטל הזהב, רצונו לומר שנוטל הזהב בידו שלא בצבת דאם לא כן אין זה פלא להוציא בצבת. וכן אמרו במדרש במקום אחר כמו הזהבי שנוטל הזהב בידו שלא בצבת ושלא בסמרטוט. ורצה בזה כי הזהב שהוא בתוך הכור קשה ההוצאה מתוך הכור, מפני שהאש שבתוך הכור מצרף ומזכך הזהב מונע הזהב מליטול הזהב, והאש הוא המבדיל בין הזהבי ובין הזהב שבכור, שאין חבור וצירוף לזהבי הזה אל הזהב. כך ישראל כשהיו תחת רשות מצרים ומצרים פועלים בהם, והיו ישראל תחת רשותם של מצרים, עד שבשביל זה לא היה הצטרפות לישראל אל הקדוש ברוך הוא כי היו הם תחת רשות מצרים. וכאשר רצה הקדוש ברוך הוא להוציא את ישראל ממצרים, התחבר הקדוש ברוך הוא אל ישראל והם תחת רשות מצרים, דבר זה נחשב כאלו הוציא הזהב בידו מתוך הכור והאש שבכור הוא מפסיק ומבדיל. וזה שאמר ויוציא אתכם מכור ברזל להיות לו לעם נחלה, וקושי הזה הוא מצד מצרים שהם נמשלים כמו כור הברזל שהיו פועלים בישראל. וכנגד השני שהוא מצד ישראל, אמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, וכתב לך לשון מקרב שהוא לשון קרב וכרעיים, כלומר שהיו ישראל במצרים כמו שנבלע העובר בבטן אמו, כי כן היו ישראל במצרים כמו העובר שנתהוה בבטן אמו ולבסוף יוצא כאשר נשלם הוייתו, וכך בני ישראל היו מתגדלים ומתהוים בתוך מצרים עד שנעשו שלמים להיות שש מאות אלף, וזהו שלימות ישראל להיות שש מאות אלף ואז יצאו:

ספר גבורות השם - פרק מד

כבר ידעת כי יציאת מצרים הוא שורש אמונת אמת והדת, והתורה זכרה יציאת מצרים במצות שהם יסוד ועיקר הדת, ראוי לנו להזכיר המצות שנזכר אצלם יציאת מצרים ולמה כתב אצלם בפרט במצוה הראשונה (שמות כ') אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' תלה מצוה זאת ביציאת מצרים, והרבה הקשו למה תלה הכ' ביציאת מצרים ולא אמר אנכי ה' אלהי השמים והארץ והאריכו בביאור קושיא זאת, ואין בדבריהם מי שיתן האמת. אך פירוש הכתוב אנכי ה' אלהיך ופירוש אלהיך בפרט, אף על גב שהוא אלהי כל הנמצאים הוא אלהי ישראל בראשונה וביחוד ואחר כך אלהי כל הנמצאות. וכבר התבאר בזולת זה המקום המעלה הזאת שיש בישראל ענין אלהי שאין בכל הנמצאים, ולפיכך אמר אחריו אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי היציאה מארץ מצרים מורה שיש לישראל מעלה אלהית נבדלת מן הגשמית וזה מוכח מפני שהוציא אותם מבית עבדים, שכבר התבאר כי העבד הוא חמרי וכמו שאמרו חכמים (קדושין ס"ח ע"ב) שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, והרבה פעמים התבאר זה כי העבד שהוא משועבד דומה לחמור שהוא משועבד מתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה. ומה שהשם יתברך הוציא את ישראל מבית עבדים היו יוצאים מן העבדות לקנות מעלה האלהית, שכבר התבאר כי לא היה אומה בעולם שהיה כל ענינם הכל חמרי כמו מצרים, והם נקראו בעצמם אשר בשר חמורים בשרם והוציאים במדה זאת. ולפיכך אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שכל זה מורה שישראל קנו המעלה האלהית, ומאחר שקנו המעלה האלהית ראוי שיתיחד שמו יתברך על ישראל בפרט כמו שאמר אנכי ה' אלהיך כי הם ראויים לו יתברך. וכאשר הוא אלהי ישראל בזה בעצמו הוא אלהי הכל, שכל הנמצאים נמשכים וטפלים אצל ישראל כמו שימשכו כל האברים אחר הלב והוא העיקר.